

— s ez állástól való megválásukkal hátat is fordítanak e szakmának, valóban nem válnék az Intézet kárára, ellenkezőleg, szakstatisztikusok előtt nyitná meg a bejutás lehetőségét. Ma az a helyzet, hogy pl. Spanyolország, Portugália, a Sz. H. Sz. állam, Törökország, Albánia, Lettország, Litvánia, Mexikó, Délafrika, Chile, Új-Zéland, Peru s még több más állam, köztük akárhány olyan, melynek jól kiépített statisztikai hivatala van, a Nemzetközi Statisztikai Intézetben egyetlen taggal sincs képviselve, bizonyára a nemzetközi statisztika ügyének és az illető államok érdekeinek rovására; hosszú multra visszapillantó nagyvárosi statisztikai hivatalok, mint München, Frankfurt, Drezda, Bécs, Budapest, Párizs, Milanó, Leningrad, Helsingfors, Prága, Riga igazgatói nem foglalnak helyet az Intézetben, holott némelyik városi hivatalt a statisztikai működés szoros szálai fűzik hozzá s e kapcsolat fenntartása mindkét félre nézve előnyös volna. Azt hiszem, nem természetes állapot ez, vagy legalább is nem kívánatos s nem az ügy érdekét szolgáló.

Ráakarok mutatni itt egy oly hiányra is, mely a Nemzetközi Statisztikai Intézet tárgyalásainak eredményességét is hátrányosan befolyásolja. Az Intézet határozatainak értékét s tudományos becsét emeli azoknak gondos előkészítése az előadó által és a megfelelő bizottságban s tárgyalásuk az osztályülésen és végül az összes ülésen. Ez azonban illuzóriussá válik, ha az előadók vagy a bizottságok jelentései s javaslatai nem jutnak oly időben a hozzászólani kívánó tagok kezébe, mely azoknak áttanulmányozását s észrevételezését lehe-

tővé teszi. Ezt a kairói ülészakon is sajnosan éreztük, amikor terjedelmes, könyvszámba menő jelentések csak az utolsó pillanatban osztattak szét. Az alapos megvitatás ily esetben nagyot szenved a felszólalni kívánóknak ebből eredő hiányos felkészültsége miatt. Hozzájárul még, hogy gyakran a rendelkezésre álló idő rövidsége is gátat vet a kérdés tüzetes megtárgyalása elé. E téren javulás várható *Flux* angol statisztikus javaslatának megvalósítása esetén, amely az összes bizottsági jelentéseknek a havi Bulletinben való azonnali közzétételét s az ülészak elé kerülő javaslatoknak legkésőbb a szesszió megkezdése előtt három hónappal való szétküldését, valamint a tagok ezekre vonatkozólag beküldött észrevételeinek is a lehetőség szerint a havi Bulletinben való közzétételét kívánta. Ez az első indítvány, mely az Intézet tárgyalási menetének gyorsítását s a tárgyalások eredményességét fogja szolgálni s ezzel a Nemzetközi Statisztikai Intézetbe a tárgyalások színvonalának emelésével egyúttal több mozgékonyt s lüktetőbb életet kíván behozni.

Kétségtelen, hogy a Nemzetközi Statisztikai Intézetnek, mely a világháborút megelőző hosszú békekorszakban alapítónak tiszteletet parancsoló konzervatív tudományos szelleme által vívta ki a világ elismerését s ezzel alapította meg közismert hírnevét, bizonyos fokig alkalmazkodnia kell a háború által teremtett új viszonyokhoz s az ediginél gyorsabb tempóban és szélesebb körben kell azon feladatok megvalósításáért küzdenie, melyeket nagynevű alapítói 43 évvel ezelőtt eléje tűztek.

Thirring Gusztáv dr.

II.

A kairói ülésen tárgyalt demografiai kérdések.

Les questions démographiques discutées à la Session du Caire.

A Nemzetközi Statisztikai Intézetnek két évenként tartott üléseit a nagyszabású, komoly, tudományos munka jellemzi. De kevés olyan ülése volt a Nemzetközi Statisztikai Intézetnek, amelyen a statisztikai kérdéseknek olyan nagy tömege került volna tárgyalásra és megvitatásra, mint ebben az exotikus országban tartott ülésen.

A munka komolyságát jellemzi, hogy a szakülések hét napon át többször délután is folytak s csak a közbeeső vasárnap volt egy kis pihenő.

A szesszió tárgyalásai három osztályban folytak, a demografiai, gazdasági és a szociális osztályban. Nekem jutott az a feladat, hogy a demografiai vonatkozású tárgyakat ismertessem, tehát elsősorban azokat, amelyeket a demografiai szakosztály tárgyalt s azután a szociális szakosztály tárgyai közül azokat, amelyeknek a demografiával bizonyos kapcsolatuk van.

Az ismertetést abban a sorrendben fogom végezni, ahogyan a tárgyak az utolsó

napokon tartott teljes ülések programjában szerepeltek.

1. *A halálokok nomenklaturája.* A halálokok nomenklaturája úgyszólván állandóan tárgya a Nemzetközi Statisztikai Intézet üléseinek. Mióta a Nemzetközi Statisztikai Intézet 1893-ban Bertillon nomenklaturáját nemzetközi nomenklaturának elfogadta, azóta az Intézet minden tíz évben revízió alá veszi a nomenklaturát a tudomány haladásához és a gyakorlati szükségletekhez képest. Ezek a revíziók tíz évenként meg is történtek, azonban érintetlenül hagyták a nomenklaturának alapelveit s inkább csak arra szorítkoztak, hogy egyes tételeket, amelyekben többféle halálok volt összefoglalva, szétválasszának, hogy ezáltal a nomenklaturát tökéletesebbé és részletesebbé tegyék. A legutolsó, 1920-ból származó nomenklaturának, amely 206 tételből áll, revíziós munkálatai már évekkal ezelőtt megkezdődtek. Ezt a munkát a Nemzetközi Statisztikai Intézet nem egyedül végzi, hanem egészségügyi vegyesbizottsága útján, amelybe a Nemzetközi Statisztikai Intézet kiküldött tagjain kívül neves orvosok és szakférfiak is meg vannak hívva. Magát a revíziót pedig 1929-ben a francia kormány részéről megalakítandó Nemzetközi Bizottság fogja végleg elkészíteni.

Az előmunkálatokat végző Bizottság előadója Michel Huber, a francia statisztikai hivatal igazgatója volt, aki előterjesztette a bizottságnak azt a kívánságát, hogy a nomenklaturának az alapelve, hogy t. i. a betegségek azok előfordulási helye szerint csoportosíttassanak, továbbra is fennmaradjon, mert a legtöbb országban a halálok megállapítása még nincs azon a fokon, hogy a halálokokat teljesen a betegség természete szerint, tehát etiológiai alapon lehetne csoportosítani.

A kiküldött Bizottság továbbá meghagyta a részletes nomenklaturának 206 tételét, de azokat az eddigi 16 csoport helyett 18 csoportba osztotta be és a csoportok sorrendjét is némileg megváltoztatta.

A 206 tételből álló részletes nomenklaturán kívül eddig is volt egy kevésbé részletes ú. n. rövidített (abregé) nomenklatura, amelynek az volt a célja, hogy azoknak az országoknak halálloki adatait, amelyekben a nemzetközi nomenklatura elfogadva nincs, legalább nagyjából összehasonlíthatókká tegye. E nomenklatura a mostani javaslat szerint 36 tételből áll csoportbeosztás nélkül. Szükségesnek mutat-

kozott e két különböző terjedelmű nomenklatura közé egy harmadik ú. n. összevont (reduit) nomenklaturát beiktatni, amely a javaslat szerint 89 tételből állana. Mindkét szűkebb nomenklatura teljesen alkalmazkodik a részletes nomenklaturához, különösen a 89 tételt tartalmazó összevont nomenklatura, amely a részletesnek még 18 csoportbeosztását is megtartja, csupán a kevésbé fontos és ritkán előforduló halálokokat vonja össze. A rövidített nomenklatura, amely eddig a részletes nomenklaturának csoportbeosztásához kevésbé alkalmazkodott, most szintén a részletesnek tételei sorrendjében foglalja össze az egyes halálokokat, úgyhogy nagyjából szintén alkalmazkodik a részletes nomenklatura főcsoportbeosztásához.

Huber javaslatához még két nagy nomenklaturát csatol: az egyik a betegségi nomenklatura, amely a halálloki részletes nomenklaturától csak annyiban különbözik, hogy egyes betegségeket (13) tovább részletez; a másik egy még részletesebb betegségi nomenklatura a katonaság részére, amely nem kevesebb, mint 596 tételt tartalmaz s ezek közül is jó rész még számos alcímre oszlik.

A kairói szesszió a bizottságnak Huber által előterjesztett javaslatát elfogadta és az előadónak óriási fáradságot igénylő munkájáért köszönetét fejezte ki. A szesszió kifejezte azt a kívánságát is, hogy a halálokok a halottak korával is kombináltassanak, még pedig ott, ahol öt- vagy tízéves csoportokban nem lehet a halottakat részletezni, legalább a következő korcsoportok szerint: egy éven alul, 1—4, 5—14, 15—19, 20—39, 40—59 éves és 60 éven felül. A tárgyalásnak ebben a részében a magyar kiküldöttek is szót emeltek, minthogy az eredeti javaslat 5-től 19 évig egy csoportot akart alkotni a korévekből, ami tekintettel e csoportba eső korévek igen különböző halandóságára, túlságos összevonás lett volna.

A javaslatban ezenkívül bizonyos szabályok állítatnak fel a halál közvetlen és közvetett okának bejelentésére és arra vonatkozólag is, hogy a többszörös halálokok közül statisztikailag melyek mutatassanak ki, továbbá, hogy a halálokok statisztikájában számszerint jelezve legyen, hogy a halálokok közül hány esetben származik a megállapítás magától a kezelőorvostól, hány esetben más (hatósági) orvostól s hány esetben más személytől

(nem orvostól). A szesszió természetesen ezekhez a javaslatokhoz is hozzájárult.

2. *A nagyvárosok statisztikája.* A nagyvárosok statisztikája szintén olyan munkát, amellyel a Nemzetközi Statisztikai Intézet hosszabb idő óta foglalkozik. Ebben a kérdésben bennünket az érdekelhet elsősorban, hogy e munkálatban a magyar statisztikának és magyar statisztikusoknak mindig elsőrendű, mondhatni zárólagos szerepe volt. Már az 1872. szeptemberi statisztikai kongresszuson fölmerült az a kívánság, hogy a nagyvárosokról statisztikai évkönyv adassék ki. Ennek az évkönyvnek a szerkesztésére akkor Berlin és Budapest városi statisztikai hivatalai kaptak megbízást. Minthogy a berlini statisztikai hivatal igazgatója rövidesen meghalt, *Kőrösy* egyedül vette át a megbízást és 1876-ban meg is jelentette a nagyvárosok első statisztikai évkönyvét két kötetben, melyek egyike a népességgel, másika pedig a városok pénzügyeivel foglalkozik. Ezt a munkát később *Kőrösy* szűkebb keretek között folytatta. A század végén egyes országokban összefoglaló városi évkönyvek jelentek meg (német, olasz, osztrák), ami újra ösztönzést adott nemzetközi városi évkönyv kiadására. Ezt a nagy munkát 1907-ben ismét Budapest vállalta magára és az 1907-ben Kopenhágában tartott ülés alkalmával *Thirring* Gusztáv bemutatott egy tervezetet, amelynek alapján *Thirringet* megbízták a nemzetközi városi évkönyv elkészítésével. Ez a munkálat Budapest székesfőváros költségén 1913-ban jelent meg és a Nemzetközi Statisztikai Intézet bécsi ülésén mutatott be, ahol egy állandó bizottságot is alakítottak a munka folytatására, amelyet 2—3 évenként akartak újra megjelentetni. A háború természetesen a folytatást megakadályozta, de a háború után Brüsszelben tartott első ülés újra megalakította a bizottságot, amelynek elnöke *Cadoux*, előadója pedig ismét *Thirring* Gusztáv lett. *Thirring* az 1925-ben, Rómában tartott ülésen már bemutatta a kiküldendő kérdőíveknek a tervezetét, melyeket az ülés jóváhagyott s a mostani ülés előtt pedig pár héttel meg is jelent a nagy szabású munka, amely úgyszólván teljesen egy magyar statisztikus szaktudását és hangvaszorgalmát dícséri. A munka nem kevesebb, mint 82 európai és Európán kívüli nagyvárosnak lehető legrészletesebb demografiai adatait közli 28 táblázatban, még pedig a városok meteoroló-

giai adatait, területük megoszlását kihasználás szerint, a házak számát és azok megoszlását nagyság és lakók száma szerint, részletes lakásstatisztikát, a népességet 1800-tól kezdve, a népesség megoszlását nem, kor, családi állapot, születési hely, állampolgárság, nemzetiség, vallás, műveltség és foglalkozás szerint, végül a természetes népmozgalom adatait 1911-től kezdve.

A szesszió osztályülése és teljes ülése legnagyobb köszönettel vette tudomásul *Thirring* bejelentését és felhatalmazta a bizottságot a munka folytatására s a további kötetek szerkesztésére, kifejezve abbeli óhaját, hogy a legközelebbi kötet a városok gazdasági viszonyaira is kiterjedjen.

3. *Intellektuális statisztika.* *Lucien March* beszámolt annak a közös bizottságnak a működéséről, amelyet a Nemzetközi Statisztikai Intézet az Institut International de Cooperation intellectuelle-lel együttesen alakított meg a végből, hogy részletes adatokat gyűjtsön az egyes országok egész szellemi életéről az óvodáktól és elemi iskoláktól kezdve fel egészen a főiskoláig és kiterjeszkedve a tudományos intézetekre, múzeumokra, könyvtárakra, levéltárakra, könyvkiadásra, színházakra, mozgóképekre, rádióelőadásokra, egyszóval a szellemi élet minden megnyilvánulására. A bizottság munkája abból áll, hogy az egyes országoknak kérdőíveket küldött ki, amelyekben egyelőre csak azt kérdezték, hogy az egyes iskolákra és szellemi ágazatokra vonatkozólag milyen a szervezet és milyen adatok állnak rendelkezésre. A beérkezett válaszok alapján állapította meg azután a bizottság, hogy milyen adatokat fog összegyűjteni évenként és melyeket csak öt évenként. A különböző iskolákra és intellektuális intézményekre vonatkozólag 64 táblázat van tervbevéve, amelyek közül 28 tartalmazna évenkénti és 36 csak öt évenkénti adatokat.

Az osztályülés elfogadta a tervezett táblázatokat és kifejezte azt a kívánságát, hogy 1. az egyes államok legalább is azokat az adatokat szolgáltatassák be, amelyek a jelentésben javasolva vannak; 2. egyes adatok először az 1926—1930. évekről állíttassanak össze, vagy az utolsó népszámláláshoz közeleső évekről, 3. az összegyűjtött adatok alapján jelentés készüljön, amelyben országonként legyenek ismertetve a szellemi életre vonatkozó meghatá-

rozások, törvényhozások és adminisztratív intézkedések, amelyek lehetővé teszik az adatok nagymértékű összehasonlítását, és az adatoknak 1930-on túli folytatólagos gyűjtését is. Ehhez a teljes ülés is hozzájárult.

4. *A statisztika tanítása a főiskolákon.* A statisztika tanításának az ügye a Nemzetközi Statisztikai Intézet előbbi ülésén is már szóba került, de rendszeres adatgyűjtés erre vonatkozólag csak a háború után indult meg. Az akciót Eugen Würzburger indította meg, még az 1925. évi római szesszió előtt, ahol egyes államokról már bemutatott adatokat, melyeket azután a kairói ülésig szorgalmasan kiegészített és külön jelentésben előterjesztett. Az egyes országokhoz küldött kérdőíveken kérdezte a főiskola jellegét, a statisztikát előadó tanár nevét és akadémiai fokozatát, a statisztikának, mint tantárgynak részletes tárgyát, végül azt, hogy a statisztikából a vizsgálat kötelező-e vagy nem. A beérkezett válaszokat azután táblázatba foglalta, amelynek végeredményéből kiderül, hogy a 18 államban, amelyből adatokat kapott, 146 főiskolán nem kevesebb, mint 218 tanár foglalkozik a statisztika tanításával. Németország óriási intellektuális fölényéről tanuskodik, hogy a 218 tanár közül magára Németországra 57 esik, azután Olaszország következik 29, Nagy-Britannia és Írország 28 tanárral, míg Franciaországban — szinte hihetetlenül hangzik — csak 8 professzor látja el a statisztikát a főiskolákon, úgyhogy Franciaországot e tekintetben Ausztria, Lengyelország és Cseh-Szlovákia is megelőzi 14—14 statisztika-tanárral, azután Svájc 10 és Magyarország 9 tanárral. A jelentéshez csatolt táblázaton a főiskolák egyenként is fel vannak sorolva. Az osztályülés és a teljes ülés is Würzburger jelentésére vonatkozólag a következő határozatot hozta: Tekintettel arra, hogy a statisztika tanítása a főiskolákon nem foglalja el azt a helyet, amely a tudomány és a szociális élet szempontjából megilleti, továbbá, hogy a statisztika az egyes államokban tanítatik ugyan, de nem tárgya a vizsgának, végül, hogy a statisztikát sok esetben olyan tanárok tanítják, akiknek ez csak mellékes tárgyuk, kifejezi az Intézet azt a kívánságát, hogy a statisztika tanítása és az abból való vizsgáztatás az egyetemeken és főiskolákon kizárólag olyan tanárookra legyen bízva, akik speciálisan a statisztika tanítására vannak képesítve. Felhívja to-

vábbá a figyelmet a Franciaországban és Olaszországban fennálló azon intézményekre, amelyek arra vannak hivatva, hogy a statisztikai hivatalokban működő magasabb funkcionáriusok különleges kiképzésére szolgáljanak. A szesszió végül megbízta Würzburgert, hogy a munkát a még hiányzó államokra is terjessze ki és az adatokat a következő ülésen lehetőleg mutassa be.

5. *A születések és halálozások anyakönyvezése a ritka népességű kerületekben.* Ez a kérdés azokban az államokban bír inkább aktualitással, amelyek mint az Angolbirodalom, nagykiterjedésű gyarombirtokokkal rendelkeznek, ahol a népesség ritkasága folytán rendkívül nehézségeket okoz a népmozgalomról pontos adatok begyűjtése. A kérdés tanulmányozásával már előzetesen egy bizottság bízott meg, amelynek jelentését a megjelenésben akadályozott amerikai Willcox helyett a kanadai Coats terjesztette elő. A jelentés csupán általánosságokat tartalmaz, az egyetlen konkrétum benne az a kívánság, hogy az Institut gyűjtsön be az egyes államoktól adatokat arra nézve, hogy milyen pontossága van államonként vagy vidékenként a születések és halálozások regisztrálásának. Szerintünk ez a kérdés Magyarországot nem érdekelheti, mert nálunk a bejelentés kötelező lévén, természetesen ott is megtörténik, ha talán késve is, ahol a bejelentés helyétől való távolság (pl. az alföldi tanyákon) bizonyos kétségtelen nehézségeket okoz.

A záró ülésen az Institut főtítkára, Methorst megjegyezte, hogy a Nemzetközi Statisztikai Intézet által kiadott évkönyvnek a függeléke egy alkalommal már közölte az anyakönyvvezetésre vonatkozólag az egyes államokban fennálló szabályokat s a függelék legközelebbi revíziójánál minden esetre figyelembe veszi a Willcox által kifejezett kívánságot.

6. *A kivándorlási és bevándorlási statisztika módszerének reformja és egyesítése.* Ebben a kérdésben az Intézet már régebben bizottságot küldött ki, amelynek munkálatát az előző ülés tárgyalta, a kairói ülésen csak arról volt szó, hogy az előadói tisztségről leköszönt amerikai Willcox helyett a bajor Zahnt választották meg előadóvá és megbízták a munkálatok folytatásával.

7. *A turistaság statisztikája.* Annál a nagy fontosságnál fogva, amellyel a turistaság, mint az embereknek és a tőkéknek

nemzetközi megmozgatója bír, *Cadoux* kezdeményezésére az 1927. év folyamán egy bizottság alakult az Institut tagjaiból, melynek előadója *Georgijevszky* lett. A bizottság kidolgozott javaslatát azonban a kairói ülésen *Cadoux* terjesztette elő. A javaslat kifejezi azt a kívánságot, hogy azok az államok, amelyekben az idegenforgalom fontossággal bír, szervezzék meg vagy tökélesítsék az idegenforgalom statisztikáját.

Mint hogy az idegenforgalom az egyes államokban igen különböző intenzitású, szükséges, hogy ott, ahol az idegenforgalom nagy, a gyűjtendő statisztikai adatok is minél több részletre terjedjenek ki, amelyek közül legfontosabb az idegenek otttartózkodásának *tartama*, a többi államoknál elégséges az országban megforduló idegeneknek egyszerű száma. Főkövetelmény azonban, hogy az országban megforduló *idegenek* ne állampolgárság, hanem a szerint az ország szerint részleteztesse, amelyben állandó lakóhelyük van. Szükséges továbbá, hogy az idegenek megkülönböztessenek a szerint, hogy kereskedelmi ügynökök, vagy üzleti utazók-e, vagy tulajdonképeni turisták, illetőleg fűrdővendégek.

Természetesen a munkakeresők és a szezonmunkások nem számíthatók ide, ezek már a bevándorlási statisztikához tartoznak és számbavételük egészen más elvek szerint kell, hogy történjék.

A javaslat második része az idegenforgalmi statisztika megszervezésére vonatkozólag tartalmazott részletekbe menő javaslatokat. A szesszió osztályülése és a teljes ülés is megelégedett azonban azzal, hogy a javaslatnak első részét emelte háttérre és a turistaság ügyét hosszas vita után a már meglévő ki- és bevándorlási bizottság hatáskörébe utalta.

8. *Adatgyűjtés azokról a népmozgalmi feldolgozásokról, amelyeknek adatai nem közöltettek.* Eugen *Würzburger* azt a javaslatot terjesztette elő az osztályülésen, hogy az osztály ajánlja a Nemzetközi Statisztikai Intézetnek, hogy állandó hivatala által készíttessen kimutatást arról, hogy a népmozgalmi adatok az egyes országokban 1901 óta milyen részletességgel dolgoztattak fel és hogy ezek közül az adatok közül melyek közöltettek és melyek nem. Az is jelezve legyen, hogy az adatok országosan, kerületenként, vagy községenként dolgoztattak-e fel. Ezeknek a kimutatásoknak nem kell magukat az adatokat

tartalmazni, csak a feldolgozási tábláknak leírását.

Würzburger ezzel a javaslattal — úgy látszik — azt akarta elérni, hogy olyan esetekben, amikor valamilyen népmozgalmi részletes adat nem található valamely ország közleményeiben, meg lehessen állapítani azt, hogy esetleg kéziratban megvan-e a szóbanforgó adat. A magyar statisztikának is sokkal több adat, különösen közösségi és törvényhatósági adat áll rendelkezésre, mint amennyi közölhető. Valószínűleg így van ez más államokban is, s ha ezekről a nem publikált, de meglévő adatokról pontos kimutatás fog készülni, a demografus mindig számíthat arra, hogy nemzetközi összehasonlításából esetleg hiányzó adatokat az illető állam statisztikai hivatalától megszerezheti.

A teljes ülés ezért elvben el is fogadta *Würzburger* javaslatát, de az intézet állandó hivatalának a belátására bízta, hogy hogyan kívánja ezt a kérdést megoldani.

9. *Statisztika és ankét.* *Friedrich Zahn*, a bajor statisztikai hivatal elnöke alapos tanulmányt terjesztett a szesszió elé a statisztika és ankét viszonyáról. Rövid elméleti bevezetés után nagy szorgalommal összegyűjtött adatok alapján ismerteti az ankétek szerepét az egyes államokban a legrégibb időktől kezdve és különös részletességgel ismerteti a németbirodalmi gazdasági ankét szervezetét. Rámutat arra, hogy különösen a Nemzetek Szövetsége veszi sűrűn igénybe az ankét intézményét, különböző statisztikai adatok gyűjtésével. Szerinte a Nemzetközi Statisztikai Intézetnek ebben a kérdésben is feladatai vannak, mert a Népszövetség és a Világgazdasági Konferencia mind sűrűbben állítják az egyes nemzeteket ankétszerű feladatok elé s ehhez szükséges, hogy a nemzetek bizonyos mértékben megszervezve legyenek.

Javasolja tehát *Zahn*, hogy a Nemzetközi Statisztikai Intézet küldjön ki egy bizottságot, amely a következő kérdéseket tanulmányozza:

1. Hol voltak ankétszerű kutatások, amelyeknél statisztikai adatokat használtak fel?

2. Milyen jellegűek voltak ezek az ankétek (gazdasági, szociális, kulturális, politikai ankétek, stb.)?

3. A statisztikának milyen nemét használták fel (tömegmegfigyelés, reprezentatív statisztika, tipikus egyéni megfigyelés)?

4. Mennyiben kezdeményezte ezeket a statisztikákat maga az ankét, vagy szolgáltatva közvetlenül az országos községit vagy magánstatisztika?

5. Az előbbi esetben a statisztikát ki készítette elő, ki vezette a felvételt és ki dolgozta fel, hivatalos statisztikai szervek-e, vagy egy albizottság, illetve statisztikai munkacsoport?

6. A tömegmegfigyeléseknek, a reprezentatív statisztikának stb. alkalmazása milyen eredménnyel járt az ankétek különböző fajainál?

7. Az ankétek által kezdeményezett statisztikai ágak közül melyeket vett át folytatólagosan a hivatalos statisztika?

8. Az ankét-munkálatokhoz a hivatalos statisztikai szervek általában, vagy esetről esetre mennyiben vonatnak be együttműködésre és a hivatalos statisztikai szervek milyen tapasztalatokat tettek ebben az együttműködésben?

Ezeknek a német alapossággal megfogalmazott kérdőpontoknak segítségével azt reméli *Zahn*, hogy a bizottság olyan adatokat fog gyűjthetni, melyek lehetővé teszik azt, hogy a statisztika és az ankétek között ezentúl harmonikusabb és gyümölcsözőbb együttműködés biztosíttassék, mint eddig. Az osztályelnöknek az volt a véleménye, hogy ilyen munka elvégzésére alkalmasabb egy kiküldendő szakember, mint egy bizottság, *Zahn* azonban ragaszkodott a bizottság kiküldéséhez, mire többek hozzászólása után az osztályülés és később a teljes ülés is *Zahn* javaslatát elfogadta s a bizottság kiküldését az állandó hivatalra bízta.

10. *A születések késői bejelentése.* Livio *Livi* jelentést tett arról a megfigyeléséről, hogy Olaszországban az esztendő utolsó heteiben feltűnően kevés születési bejelentés történik, ellenben január első napjaiban tömeges a születések bejelentésének száma. Szerinte valószínű, hogy ez a jelenség nem szorítkozik csupán Olaszországra, azért kéri, hogy az osztály küldjön ki egy bizottságot, amely tanulmányozza az évvégi születések késői bejelentésének mértékét és hatásait.

Az osztályülés a bizottság kiküldéséhez hozzájárul, a teljes ülésen azonban az elnök megjegyezte, hogy a következő ülés már túlságosan meg lesz terhelve különböző bizottsági jelentésekkel. Az elnök ezt a megjegyzést bizonyára azért tette,

mert a szóbanforgó tárgyat nem találta túlságosan fontosnak. Magunk részéről is jelentőség nélkül valónak tartjuk ezt a kérdést, mert hiszen azokban az országokban, hol, mint nálunk is, a születések bejelentésére rövid idő van megszabva, a bejelentés késedelme nem lehet nagy, másrészt ott, ahol a bejelentés esetleg bizonyos időszakokban később történik a rendesnél, az adatok feldolgozásában ez sem okozhat komolyabb zavart, mert a születések akkor is abba a hónapba osztatnak be, amikor a születés, nem pedig a bejelentés történt.

11. *A reprezentatív módszer alkalmazása az utolsó olasz népszámlálásnál.* *Gini*, az olasz statisztikai intézet elnöke mutatta be kisebb tanulmányát ezzel a címmel, amelyben arra az eredményre jut, ami szerintünk nem új dolog, hogy a reprezentatív számlálás alapjául kiválasztott mintától nem szabad várni azt, hogy az az egésznek összes karakterisztikus tulajdonságaival bírjon. Az előadás után a reprezentatív módszerről hosszabb vita folyt, melynek eredményeképp az osztály a következőket szövegte le:

1. Szükséges különbséget tenni a reprezentatív módszer és a részleges ankét között.

2. Előfordulhat olyan eset, hogy egyedül a reprezentatív módszer alkalmazása lehetséges.

3. Hogy az általános számlálás nem zárja ki szükségképpen a reprezentatív módszert.

A teljes ülés az osztálynak ezeket a megállapításait egyszerűen tudomásul vette.

12. *Bűnügyi statisztika.* A szesszióra *Roos*, a hágai Statisztikai Hivatal tagja, nyomtatásban beadott egy tanulmányt a bűnügyi statisztika nehézségeiről. A nemzetközi összehasonlítás ezen a téren egyike a legnehezebbeknek, mert a büntettek kimutatott száma nemcsak a kriminálitásnak valódi mértékétől függ, hanem attól is, hogy hogyan osztályozza a büntető törvénykönyv a büntetteket, milyen büntetés-nemeket alkalmaz és a törvény szigora milyen mértékben sújt le a büntényt elkövetőkre. Mindezeknél fogva javasolja, hogy a Nemzetközi Statisztikai Intézet küldjön ki egy bizottságot ennek a kérdésnek a tanulmányozására és e bizottság tegyen javaslatot arra nézve, hogy a bűnügyi statisztikánál milyen rendszer aján-

latos és hogy a számadatokat hogyan kell magyarázni, hogy azok nemzetközileg összehasonlíthatók legyenek.

13. A szesszió konkrét tárgyalás nélkül meghosszabbította már meglevő két bizottság mandátumát, még pedig a *munka-balesetek* és a *lakásügyek kérdésében kiküldött bizottságokét*.

14. *A jelenségek gyakoriságának számbavétele.* Wilhelm Winkler bécsi egyetemi tanár két javaslattal lépett a szesszió elé. Az egyik teljesen elméleti kérdés, amely arra vonatkozik, hogy olyan statisztikailag megfogható eseményeknél, amelyek valamely tömegeből való kilépést vagy belépést jelentenek, a viszonyításnál tekintetbe kell-e azt venni, hogy éppen ezen esemény által annak a tömegnek a mennyisége, amelyhez a viszonyítás történnék, megváltozott. Példát is hozott fel erre vonatkozólag. A halottak száma által a népesség száma megváltozik, mégis a népesség számánál, amelyhez a halottakat viszonyítjuk, ezt a változást nem vesszük figyelembe. Úgy az osztályban, mint később a teljes ülésben is, hosszabb vita folyt e kérdés felől és erre nézve a teljes ülés olyan határozatot hozott, amelynek az a lényege, hogy a Winkler által felvetett kérdés azok közé tartozik, amelyeknek a legnagyobb részét az intézet már tanulmányozta, el is döntötte és inkább vegyen elő az intézet mélyebb és szubtilisabb kérdéseket, azonban azok tanulmányozását ne bizottságokra, hanem arra hivatott tagokra bízva s e kérdéseket megvitatván az illetékes osztályokban, azok felett inkább meggyőzéssel, mint szavazattöbbséggel döntsön.

15. *A kisebbségi statisztika.* Wilhelm Winkler egy másik javaslatot is adott be arra nézve, hogy a Nemzetközi Statisztikai Intézet intenzívebben foglalkozzék a kisebbségi statisztikával. Minthogy e sorok írójának is volt egy hasonló javaslata, amely a nemzetiségi statisztika helyes módszerét kívánta megállapítani, az osztályülés elhatározta, hogy a két javaslatot együtt tárgyalja. Winkler javaslata iránt, minthogy az már előzőleg írásban benyújtott és szövegét ismerték, már a tárgyalás előtt bizonyos ellenérzés nyilvánult meg, mert az kifejezetten a kisebbségi statisztika intenzívebb művelését akarta az Intézet munkaprogrammjába felvenni, amiben azoknak az államoknak képviselői, ahol a kisebbségi kérdés fontos szerepet játszik, bizonyos bizalmatlanságot lát-

tak hivatalos statisztikájukkal szemben. Viszont az én javaslatom nyomtatásban nem kerülhetett a tárgyalás előtt a tagok kezébe, mert kívülem álló okokból az én tanulmányom csak a szesszió utolsó napján került kiosztásra s a három nappal előbb megtartott osztályülésen a tanulmány bevezető és befejező részének csak egy-egy részletét olvashattam fel, s így annak egész érvelését és meggyőző adatait az ülés tagjai nem ismerhették meg.

E tanulmánnyal céloom az volt, hogy bebizonyítsam azt, hogy a magyar statisztikának az a rendszere, hogy az anyanyelven kívül a nyelvismeretet is kérdezi, különböző kombinációkban feldolgozza és publikálja, elsőrendű ellenőrző eszközt szolgáltat a nemzetiségi statisztikai adatok pontosságának és helyességének megállapítására. Ezzel a magyar nemzetiségi statisztika ellenségeink által többször kétségbevonott hitelességét és megbízhatóságát is igyekeztem megvédelmezni, másrészt pedig, minthogy a többi állam nemzetiségi statisztikájával való részletes összehasonlítás, ami e tanulmányban szintén benne foglaltatik, azt bizonyítja, hogy a mi nemzetiségi statisztikánk a lehető legtekélyesebb és adatai minden irányban a legkönnyebben ellenőrizhetők, végeredményben azt a javaslatot tettem, hogy küldjön ki a Nemzetközi Statisztikai Intézet egy bizottságot, amely tanulmányozza az általam felhozott érveket és adatokat, ajánlja elfogadásra mindazon államoknak, amelyekben a kisebbségi kérdés szerepet játszik, a magyar nemzetiségi statisztikának rendszerét.

A kérdéshez az osztályban többen hozzászóltak, de csak nagy általánosságban, mert a részleteket nem ismerhették s már-már úgy alakult a helyzet, hogy az osztályülés a bizottság kiküldését elfogadja, amikor Gini, az olasz Statisztikai Intézet elnöke, aki csak később jött a terembe és aki csak Winklernek előzőleg írásban beadott javaslatát ismerte, éles hangon felszólt és ellenezte a bizottság kiküldését, mert a szóbanforgó kérdés szerinte politikai kérdés — bármennyire is akarjunk annak tudományos színezetet adni — és mert ez a kérdés megzavarja az egyetértést a tagok között, egyenlenségeket szít stb.; mire az elnök, látva a hatást és a megváltozott hangulatot, váratlanul úgy tette fel a kérdést, hogy kívánja-e az ülés a javaslat tárgyalásának következő szesszióra való halasztását és a feltett kér-

dést azonnal szavazásra bocsátotta. A meglepetésszerűen elrendelt szavazás két szótöbbséget hozott az elnöki javaslatnak és így az osztályülés kimondta, hogy a kettőnk együttesen tárgyalt javaslatát a következő szesszióra halasztja.

Habár tehát ez alkalommal ebben a kérdésben nem tudtunk döntést provokálni, tagadhatatlan, hogy maga az a tény, hogy erről a kényes kérdéstről a Nemzetközi Statisztikai Intézet ülésén objektív módon tárgyalni lehetett, minden esetre haladás, mert a hangulatnak erős változá-

sát mutatja. A háború utáni első üléseken még olyan volt a hangulat, hogy a nemzetiségi statisztikával kapcsolatos semmiféle kérdést még tárgyalni sem lehetett volna.

A jövő év őszén Varsóban tartandó ülésen minden esetre újra előhozzuk ezt a kérdést és reményünk van arra, hogy a mostaninál jobb előkészítés után a következő szesszió már konkrét eredményeket is fogunk elérhetni a nemzetiségi statisztika tekintetében.

Kovács Alajos dr.

III.

A kairói ülésen tárgyalt gazdaságstatisztikai kérdések.

Les questions de statistique économique discutées à la Session du Caire.

A Nemzetközi Statisztikai Intézet, mint mindenkor, úgy kairói ülésein is, behatóan foglalkozott a gazdasági statisztika problémáival. A háború után, a gazdasági életben világszerte tapasztalt zavarok és eltolódások előtérbe állították a gazdasági kérdéseket. A gazdasági kérdések helyes megoldása feltételezi a tényleges gazdasági állapotok lehető pontos ismeretét, amihez a gazdasági statisztika segítségével juthatunk el. De a gazdasági élet pontos, számszerű megállapítása annak több megnyilvánulásában ma még kielégítő módon nem lehetséges. A Nemzetközi Statisztikai Intézet, ennek tudatában, a gazdasági statisztika módszereinek tanulmányozására bizottságot küldött ki, amely a Nemzetek Szövetségének gazdasági bizottságával karöltve működik 1922 óta. A gazdasági statisztikai módszerek egyöntetűségét biztosítani hivatott ez a bizottság három jelentéssel szerepelt a kairói ülésen. „*A termelő tevékenység indexei*“ című jelentést A. W. Flux készítette; „*A gabonakészletek statisztikája*“ című jelentés szerzője Umberto Ricci a római egyetem professzora; végül A. Loveday, a Nemzetek Szövetségének gazdasági osztályvezetője: „*Jelentés a cukorról*“ címen terjesztette be dolgozatát.

Flux jelentésében kívánatosnak tartja, — és ezt a Statisztikai Intézet határozatképp ki is mondta, — hogy minden állam, amelynek eléggé fejlett ipara van, ha általános termelési statisztikai felvétele nincs is, lehetőleg minél gyakrabban tegye közzé az egyes iparágak statisztikáját. Magyarország önérzettel utalhat itt arra, hogy ezen a téren úttörő munkát végzett, mert

Hegedűs Sándor egykori kereskedelemügyi m. kir. miniszter elévülhetetlen érdeme, hogy gyáripari statisztikai felvételt készítettett és ezzel Magyarországnak biztosította Európában egy részletes, használható és úttörő ipari termelési felvétel készítésének elsőbbségét. Ez iparstatisztikai felvételeket 1899-ben hajtották végre. Majd az 1906. évi gyáripari termelésre vonatkozólag megismételték. A háború után pedig már rendszeresítettük a gyáripari termelési statisztikai felvételeket.

Flux tulajdonképpen azt akarja elérni, hogy számszerűen megállapítható legyen az az értéktöbblet, amelyet az ipari tevékenység biztosít az általa feldolgozott nyersanyagoknak és félgyártmánynak. Az ipari termelési statisztika ugyanis nagy nehézségekkel kénytelen megküzdeni. Az egyes iparágak tudvalevőleg egymással össze vannak fonódva, az egyik gyakran a másikon épül fel, amennyiben az egyik ipariüzem olyan anyagokat dolgoz fel tovább, amelyeket nyers vagy félkész állapotban más iparok állítanak elő. Ha ezt a statisztika nem venné figyelembe és az egyes iparcsoportok termelésének összértékét venné fel, úgy a kétszeres számbavétel képezné a szabályt. Tehát az egyes iparágakban csak azt az értéket szabad számbavenni, amely mint értéktöbblet jelentkezik a feldolgozott anyagoknál az ipari tevékenység révén.

Nem lehet feladatunk ez összefoglaló ösmertetésében Flux jelentésének részleteire kiterjedni, ezért csak a főbb szempontokat fogjuk kiemelni.